

A „PIPÁS PISTA” TANYAWESTERN – AVAGY: „A VALÓSÁG NEM SZÁMÍT!”

Bevallom, én is azok közé tartozom, akik lélegzetvisszafojtva követték a „Pipás Pista” tanyawestern szegedi bemutatásának szellemi tüzéségi előkészítését, és szorongva ültek be a Kisszínház nézőterére, hogy végül magát a darabot is megnézzék.

Az előjelek alapján tartottam a „Pipás Pistá”-tól. Ahogy 2007-ben is kíváncsian bár, de gyomor-remegve mentem el Ruzsára a „magyar Robin Hood”-nak elkeresztelt Rózsa Sándorról szóló turisztikai konferenciára. Vele egy Bécsből ottani tanyára költözött turizmus-szakember akart új turisztikai községarculatot elfogadtatni a bennszülöttekkel. S egy Délvidékre vezető „nemzetközi” lovasturista-útvonalat, amelyet ő működtetett.

Így azután ott tolongtam én is 2013. január elejétől a Somogyi Könyvtár összes Pipás-tárgyú rendezvényen. *Veszélka Attila* sebtében újra kiadott Pipás-könyvének hevenyészett újrabemutatásán, *Ember Judit* és *Bubryák István* Pipás-filmjének már jobban megszervezett vetítésén, ill. az ösbemutatóra készülő Szegedi Nemzeti Színház igazgatójának, *Gyüdi Sándornak* és a tanyawestern írójának, *Pozsgai Zsoltnak* a szellemes beszélgetésén, amelyen a rendező is végig hallgatott.

Így aztán, amikor január 29-én feleséggel beültünk a Kisszínház nézőterére, bizonytal az előkészítő rendezvények korszerű marketing-céljának megfelelően már sokat hallottunk, de nagyon keveset tudtunk a Pipás Pistáról. Nagyjából annyit, mint azok a naiv képzőművészek, akiket ugyanez a marketing rá tudott venni arra, hogy (a színház előcsarnokában kiállított műveik tanulsága szerint) a miénknél aligha több ismerettel ábrázolni próbálják a tanyawestern névadóját.

A „tanyawestern” idegborzoló műfaji megnevezésén túl ugyanis csak annyit bírtam megtudni magáról a darabról e rendezvényeken, hogy „zenés, musical-szerű” színházi produkcióban lesz részünk. Pipás személyéről, koráról s a vele kapcsolatosan dokumentált bűnesetekről, mint „szüzséről” pedig még elbizonytalanítóbbat. Hiszen a darab írója a tanyai erkölcsöket, a Pipás-kori tanyai nők helyzetét ecsetelő eszmefuttatásaival kötekedő kérdésekre csak annyit felelt: „A valóság nem számít!”

Érthető hát, hogy mind a kultúrökológus, mind az alföldi születésű, tanyán emberré serdült értelmiségi feszengve várta bennem a kezdést és a végkifejletet. A darabnak már a beüléskor szabadon feltároló színpadkép megadta az ízelítőjét. Aki még ép, takaros, arányos tanyát is ismert, amelyen majd csak később hajtotta végre halálos ítéletét a bolsevik vidékpolitika, azt megdöbbenetette a (netán nemzedékek eredendő bűneitől) meghajlott, súlyos mestergerenda, és a fölötté megbomlott rendezetlenségben lengő mennyezet-gerendázat. A többi ekkor még csak sejlett...

Az azonban viszonylag hamar kiderült, hogy a valóság tényleg nem számít. Pipás Pista köztörvényes bűnözőből pozitív hős lett, aki a kihallgató, bugyuta (=férfi) csendőröket ugyanúgy megfélemlítette, mint ahogyan mindvégig uralta a tanyavilág erőszakoskodó (=férfi) gazdáit is. Ezzel az 1930-as évekbeli tárgy a jelenkori civilizáció liberális gondolati világának hétrétegű bőrébe bújt. Egy jobboldalinak mondott szerző munkájaként.

Persze, ha a valóság nem számít, akkor lényegében bármi kapcsán akármit lehet. A bűnöző lehet pozitív személyiség, hiszen a kor és a társadalom visszásságai teszik csak bűnözővé. Igaz, a társadalom zömét nem teszik bűnözővé saját visszásságai, de ez se számít.

A határtalan művészi szabadság kitalált egy „csurmai” asszonyt is a darabban. Mivel megjelenítője cigánynak játszotta, eleinte úgy véltem: olyan táji megnevezése ez ennek az etnikumnak, amely csak Pozsgai Zsolt baranyai szülőfalujában és környékén járatos. Aztán kiderült, mennyire műveletlen vagyok a börtönszlengben, mivel a „csurma” *zárható rabváró, szállítózárika*. Máig se tudom eldönteni, mért is volt szükség erre az álnévre. Ha az etnikumra akart jellemző lenni, akkor valamit mégis csak számít a valóság. Ha meg a rabként tartott, nyomorulttá dolgoztatott cigányfeleségre, akkor nem. Ilyen felbujtó és bűntárs nincsen a Pipás-aktákban.

Viszont a darabban annál hangsúlyosabb. Először azzal, hogy ő nem lázad. Szelíden és megadóan tűri a sorsát. Másodszor azzal, hogy magyar tanyasi asszonyok viszik Pipáshoz és segítik férje meggyilkolásában. Harmadszor azzal, hogy ez a férj igazi megtestesítője a mai liberális nőmozgalmak magyar férfiképének. Fess, férfiségére és férfiasságára büszke, *maga a megtestesült erőszak*. Népviseletes megjelenése személyében már-már magát a magyart mint embertípust keveri a született fasiszta gyanújába. Minden szava, munkával pusztító „konceptiója” a legelvetemültebb rasszizmus. Akire még a cigánybűnözésben leggyakoribb módi, a megerőszkolás is átestálódik. Persze, a valóság ebben se számít.

Már rettegettem, hogy a cigányfeleség mellett még majd előkerül egy másik etnikumú nő is. Egy olyan, akinek anyanyelve az Európában jelenlevő kultúrák közt amazzal együtt egyedülállóan ismer fogalmat az „etnikailag idegen” kifejezésére. Ezzel pedig olyan szintű etnikai egocentrizmusról tesz tanúbizonyságot, amilyen egyetlen más európai kultúrából, különösen a magyarból ki nem mutatható. Ez a feleségtípus azonban, hál’ Istennek, nem jelenik meg a darabban. Így maradt a „csurmai” asszony a kitalált prototípusának és a *fasiszta kitalált magyar férfi* prototípus-vádlójának.

Helyette jön azonban egy szőke, magabiztosan öntudatos, akit az eddig megalázott férjek vigasztalására a szerző kolbásszá dolgoztat fel Pipással, sőt áldozatul kiszemelt férjével még meg is eteti. Hát, igen. Talán ezen a ponton már túl is vagyunk a tanyawestern egyébként se túl szerencsés műfaji meghatározásán. Itt már jobban illenék *tanyakriminek* vagy még valami ennél is borzalmasabb tanyamicsodának nevezni a darabot. Sajnos, ez ügyben nincsen névjavaslatom, mert média-mívelte krimineveltetésem tévékészülék híján Simon Templar óta nem követte a „fejlődést”.

Ellenben még viszonylag számos magyar népdal maradt meg bennem gyerekkorom tanyai világából. Azokról a lakodalmakról, amelyek bizonytalansággal az első aktusa voltak annak a szomorú útnak, amelyen a tanyai nők elindultak az életüket pokollá tevő férfierőszak járma alá. Mert az ezzel ellenkező túlnyomó többség ellenpéldája ugyanúgy semmit se számít, mint tizenegy gyermekes, mindig vidám, hol népdalokat, hol szenténekeket dalogató, férjével boldog édesanyámé. Mert ez csak a valóság. Ami a nagyipari drámagyártás és a liberális színházi nézőhülyítés számára nem számít.

Sem visszamenőlegesen, sem előre. *A nőnek ma szerencsétlennel kell éreznie magát*, mert ez a liberális társadalomromboló koncepció. Ezért visszamenőlegesen is szerencsétlennel kell látnia minden nőt, aki valaha is férfiuralom alá került. A házasság férfiuralom, a gyerek meg béklyó. A tanya, különösen ma, küszöbön álló feltámadása idején nem is a fenntartható életmód, ember és természet legszorosabb együttélési tere, hanem a bűn fészke. A föld nem az éltető (t)anyatáj, hanem titkon elföldelt hullák rejteke. Aki ott él, az maga is rejtőzködik valami vagy valaki elől. Potenciális bűnöző vagy már ténylegesen az, csak még nem derült ki

róla. Ez ugyanolyan megrágalmazása a tanyának, mint ahogy a „csurmai” nő férjének alakja a magyarság megrágalmazása.

Mindez egy olyan „jobboldali” író „alkotói fantáziájából”, aki saját állítása szerint ismeri és szereti a vidéket, mert hiszen maga is egy baranyai falu, ha nem is az alföldi tanyavilág szülötte. A születési hely tény lehet, bár kérdés, hogy a valóság e kis eleme számít-e valamit? Mert aki ismeri és szereti a tanyát, az valószínűleg a mind esedékesebb tanya-reneszánsz küszöbén nem hozza összefüggésbe a tanyát ilyen apokaliptikus általánosításban a bűnnel. Még színpadi sikert és honoráriumot remélve sem.

Végezetül kultúrokológusként nem mehetek el a darab „zenei” körítése és mozgásjelképi rendszere mellett se szó nélkül. Már csak azért sem, mivel a Szegedi „Nemzeti” Színháznak most éppen olyan főigazgatója van, aki egyben a Szegedi Szimfonikusok vezetője is. Aki megrendelő *színigazgatóként*, de különösen *zenészként* osztozik a darab egyáltalán nem mellékes „mellékszövegének”, kulturális áthallásainak minden felelőségében. Mert hát mi lehet immáron hiteles ezeknek a nőket megnyomorító, gyermekeiket sanyargató férfiaknak, és a férjeket gyilkoló nőknek a szájából, érzéseiből? *A népdalok itt bűnözők dalai. A néptánc, amelyet ezek a gonoszok járnak, bűnözők tánca.* Ez lenne a mi kultúránk? Szabad ezt megtartani, értéknek tekinteni? Csak akkor, ha fasiszták vagyunk. Vagy javuljunk meg, és felejsük el mindezt a bűnnel együtt?!

Micsoda üzenet ez egy „jobboldali” író tollából? Milyen írói felelősség munkál egy agyban, amelynek a művészi szabadság ilyen képzettársításokat, de legalábbis képzettársulásokat enged meg? Elhittelenítve egyben magát a színpadi megvalósítás teljes személyi és művészeti kellékárát is. Mert mit mondjon az ember ezután *Kovács Frigyes* szabadkai rendező művészi teljesítményéről? Használjon udvarias és semmitmondó kliséket, hogy „remek” volt? S elhallgatva a *tétova tapsot*, meg se kérdezze, mit szolgált ezúttal ez a sokkal jobbra és többre való rendezői táalentum?

Avagy mit mondjunk a színészi játék színvonaláról, a tanyai embertípusokhoz mért hitelességéről, együtt és külön-külön? Persze, tudom, a darab szerzője szerint ez se számít. Hát akkor legalább arról, hogy ez vagy az a színész nagyszerű volt, hogy mindent beleadva játszott a társulat? Hogy „élvezték” (ezt) a (vére menő) játékot? Hogy remek jellemárnyaló pillanatmegoldások voltak, mint amikor a „fasiszta magyar” férj véletlenül meglökte a lábmosó lavrot, amely zajos pörgéssel árulta el ürességét. S ha már így van, hát ez az *erőszakember* egy durva belelépéssel megállítja. Vagy, hogy *Szabó Gabi* inkább a civilizáció csak nemük szerint nő pipáspistáinak zseniális megformálója volt, mint bárki másé, stb.?

Kár, hogy nem ilyesmikről támad kedve értekezni az embernek a „Pipás Pista” nevét viselő *magyar kultúra- és tanyakrimi* megtekintése után. S mit mondjunk *a városról*, ahol a színházi életnek ez a darab az egyik „friss hajtása”? Abban a Szöged városban, amelyik valamikor hatalmas rajokban bocsátotta ki a tanya-„világba” embereit, hogy szorgalommal, hittel termőre fogják a homokot. Hogy életet adjanak magának a városnak is, amelyik legalább az alsóvárosi búcsúra visszavárta egykor volt gyermekeit.

Hol az a Szeged ma?! A tágas környék, a „szögedi nagytáj” egésze és egészsége iránt felelősséget viselő Szeged, amelyik művelt, táj- és emberismerő értelmiség helyett ma csak diplomásokat képez, táj- és kultúraismeret nélkül. S a műveltség jegyében még olyan „művészettel” is ellátja őket, amelyiknek sok minden számít, csak a valóság nem. Ez lenne hát az a város, amelyik eltúrte Bálint Sándor szülőházának, Szeged és a „szögedi föld”, a

szegedi nagytáj hűséges krónikása emlékének az eltüntetését? Ezt a várost nem ismerem. De a Pipás-darab árulkodik.

Szegény Szeged! Szomorú vagyok érted... Egykori diákkodként, aki egyik középiskolai kollégiumodba ebből a megrágalmazott tanyavilágból kerültem. S aki szegedi egyetemistaként az 1970-es években még kezdeményezője voltam egy falujáró, Szeged-központú, tanyavilág-segítő mozgalomnak. Mondanom se kéne, hogy részint a *Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának* 1930-as évekbeli példáján. Amikor még számított, hogy milyen *volt* és milyen *lesz* a valóság. Ma, úgy látszik, már a szellemnek is csak az számít, hogy hogyan lehet megélni belőle...

Győri-Nagy Sándor
kultúrokológus

A Magyar Ökoszociális Fórum elnöke

Kiskunmajsán, 2013. február 07-én.